

Dříve než začnete...

1. Tři důvody, proč začít psát diplomovou práci:

- Pokud chcete úspěšně dostudovat, nic jiného Vám nezbyvá
- Nic není tak hrozné, jak se na první pohled zdá; není důvod k panice
- Není se čeho bát: když to zvládli jiní, zvládnete to taky

2. Co je to „diplomová práce“?

Diplomová práce je text školní povahy. Nikdo od vás neočekává originální monografii, která „změní dějiny“ v daném oboru. Ne že by takové práce neexistovaly nebo že byste ji nemohli napsat právě vy, ale upřímně řečeno, je to dost nepravděpodobné.

Chce se po vás, abyste vypracovali školskou práci v požadovaném rozsahu, v níž prokážete, že jste schopní samostatné, soustavné a systematické práce, že dokážete samostatně a kriticky myslet a že jste schopni pracovat s odbornou literaturou a orientovat se v ní; že zvládnete do požadované hloubky určité téma po teoretické stránce a budete schopni tyto teoretické poznatky aplikovat na určitý text či jiný materiál. Toť vše. Nic víc.

3. Volba tématu

3.1. Jazyk nebo literatura?

Už od prvního ročníku tak nějak tušíte, že vás to více táhne buď k jazyku nebo k literatuře. Pokud vás to netáhne nikam, doporučuji studium urychleně dobrovolně ukončit a věnovat se něčemu jinému. Ušetříte tak čas a nervy sobě i všem ostatním zúčastněným.

Během druhého ročníku si tedy zapisujte volitelné předměty podle vašeho zájmu a budoucí specializace. Přece nebudete sedět na přednáškách o bukolické poezii, když vás zajímá generativní syntax! Platí to i v opačném případě.

3.2. Téma úzké, téma široké

Zásada číslo jedna zní, že je vždy lepší mít co nejkonkrétnější téma. Uvědomte si, že během krátké doby budete muset prostudovat stohy materiálů a vstřebat velké množství informací. Proto je výhodnější si do hloubky nastudovat jedno konkrétní téma a podle nutnosti jej eventálně rozšířit o příbuzné či související otázky, než se snažit obsáhnout velice obecné zadání, kde nevyhnutelně platí, že o co širší bude váš záběr, o to plytší budou vaše znalosti.

Ještě než si ale vyberete téma vašich snů, ujistěte se o tom, že k němu existuje literatura, případně je k sehnání. Dříve než téma zformulujete, měli byste už o něm mít něco přečtené a měli byste mít aspoň trochu konkrétní představu o tom, co bude téma obnášet a jestli je vůbec reálné.

3.3. Výběr vedoucího práce

Jak už bylo řečeno, téma si vybíráte podle vašeho zájmu. Poté co si ujasníte, co chcete vlastně psát, si vyhlédnete potenciálního vedoucího a obrátíte se na něj s žádostí o vedení práce. Pokud jej půjdete navštívit osobně, učíte tak v konzultačních hodinách vyučujícího. Opakuji, v konzultačních hodinách!

Už tak nějak intuitivně tušíte, že ten příjemný a milý vyučující, co vás měl minulý semestr na literaturu a který vám byl tak sympatický, vám asi práci z oblasti generativní syntaxe nebude chtít vést.

Tím se dostáváme z první zásadě: nevybírejte si vedoucího podle vašich osobních sympatií či antipatií. Přísný učitel, kterého se bojíte, bývá ve většině případů „pouze“ náročný na studenty; tuto jeho vlastnost oceníte až časem. Naopak hodný kantor, který dává zápočty a zkoušky „za hubičku“, tak činí většinou proto, že jste mu srdečně ukradení a chce mít hlavně od vás co nejrychleji pokoj.

V těchto případech bude asi nejistější metoda studentské šeptandy. Zeptejte se starších spolužáků na zkušenosti s tím kterým vyučujícím jako vedoucím diplomové práce. Berte však tyto informace s rezervou.

Dalším kritériem pro výběr vedoucího je skladby jeho výuky. Podívejte se, jaké předměty kdo učí, a podle toho se rozhodujte. Už sice nebudete chtít od učitele literatury, aby vám vedl práci z jazyka, ale ani ten, kdo učí například fonetiku, nebude asi moc nadšený z představy vedení diplomky na vaši vysněnou generativní syntax.

A třetí kritérium jsou publikace vyučujícího. Najdete je v ISu u jeho osobních informací. Platí zde stejná kritéria jako v předchozím bodě.

4. Zadání tématu

4.1. Kdy si nechat zadat téma diplomové práce

Jste ve druhém ročníku, chodíte na volitelné předměty, které vás zajímají, a tak nic nebrání tomu, abyste se v jarním semestru odhodlali navštívit vašeho budoucího vedoucího práce a prokonzultovali s ním vaše budoucí téma. Ano, čtete správně: v jarním semestru druhého ročníku! Nejzažší datum je potom září před začátkem třetího ročníku. Proč tak brzy?

Ve skutečnosti to není brzy, ale v hodině dvanácté! Máte totiž velice málo času. Nezapomínejte na to, že se počítá i čas, který vám zabere studium příslušné odborné literatury. Navíc je dosti pravděpodobné, že ne vždy budete mít všechny potřebné zdroje po ruce. Počítejte s tím, že meziknihovní výpůjčky mají docela dlouhou lhůtu dodání.

Takže si to zrekapitulujme: během několika málo měsíců musíte solidně zvládnout určitou vědeckou disciplínu, dále sesbírat materiál k výzkumu a nakonec na něj aplikovat vaše teoretické znalosti. To je však teprve začátek. Ještě musíte o tom všem sepsat váš vlastní text v příslušném rozsahu na slušné jazykové i odborné úrovni.

4.2. Vlastní zadání práce

Jak bylo výše zmíněno, za potenciálním vedoucím práce, kterého jste si už pečlivě vytipovali, byste se měli vypravit někdy v průběhu jarního semestru druhého ročníku. Navštívíte ho v době, kdy už máte relativně jasnou představu o tématu, víte co a přibližně i jak chcete psát a máte k danému tématu nastudováno alespoň základní literaturu.

Na vaši první schůzku s vedoucím práce byste měli tedy mít připravenou alespoň provizorní osnovu práce, pracovní název práce a seznam literatury, z něhož byste už něco měli mít přečteno.

Vedoucí práce s vámi téma prodiskutuje, schválí vám ho, případně navrhne změny, prodiskutuje s vámi osnovu práci a poradí vám s literaturou. Doporučí Vám, kterou položkou ze seznamu začít, co můžete s klidem vypustit a jakou publikaci byste si naopak měli opatřit co nejdříve. Posledním bodem schůzky, než se s vedoucím rozloučíte, bude, že se dohodnete, kterou částí práce začnete a kdy mu přinesete první výsledky.

Výsledky vaší práce s vedoucím průběžně konzultujte, nenechávejte vše na poslední chvíli. Je to pravděpodobně poprvé, co píšete práci takového rozsahu, a tak se může snadno stát, že „sejdete z cesty“ a místo solidní školské práce stvoříte nekoherentní blábol. Procitnutí do reality pak bývá velice kruté a nepříjemné pro obě strany. Vedoucí potom takovou práci pravděpodobně ani nepustí k obhajobě.

4.3. Jak dlouho se píše diplomová práce?

Umberto Eco ve své slavné příručce *Jak napsat diplomovou práci* uvádí, že maximum pro psaní práce je tři roky a minimum šest měsíců.

Pokud práci píšete déle než tři roky, je velice pravděpodobné, že máte špatně zadané či zvolené téma, případně na psaní už nemáte čas ani chuť. V takovém případě bych vám doporučil, abyste ukončili utrpení své i ostatních a věnovali se raději něčemu jinému. Už to nemá cenu.

Pokud práci věnujete méně než šest měsíců, je téměř jisté, že jediná vyhovující charakteristika bude počet znaků. Po teoretické a metodologické stránce bude taková práce pokulhávat či se nemotorně belhat, logická návaznost kapitol bude v lepším případě připomínat proud vědomí a závěry budou slušně řečeno infantilní.

Pro úspěšné „instantní“ práce Umberto Eco uvádí, že relativně solidní šestimesíční práce jsou realizovatelné za předpokladu, když:

- a. téma práce je úzké a přesně vymezené
- b. jedná se o současné téma s omezenou literaturou
- c. většina materiálů je dostupná na jednom místě

Nezmiňuji vůbec možnost, že byste práci opsali. V tomto případě byste se dopustili krajně neetického jednání a byli byste bez pardonu vyloučeni ze studia.

5. Hledání a tvorba seznamu literatury

Vypadá to na první pohled jako samozřejmost, ale zkušenost autora těchto řádků říká, že není od věci explicitně zmínit, že k vytvoření seznamu literatury pro diplomovou práci je třeba navštívit univerzitní či jinou knihovnu. Nečekejte, že vám vedoucí dá kompletní seznam literatury a už vůbec ne, že pro vás bude mít kompletní literaturu připravenou v úhledném balíčku.

Na výběrových přednáškách a seminářích, které jste již absolvovali či právě na ně chodíte, vám vyučující určitě dal seznam základní literatury k předmětu. Pokud ne, najdete jej v anotaci předmětu v ISu.

Pokud chcete psát diplomovou práci z daného okruhu, měli byste si tyto publikace sehnat a prostudovat co nejdříve, jelikož od nich se pravděpodobně bude odvíjet i vaše další studium. Není od věci si rovněž opsat seznam použité literatury v těchto publikacích a takto

rozšiřovat váš vlastní seznam literatury k tématu. Dalším krokem bude hledání v předmětovém katalogu knihovny a podle klíčových slov.

Z předchozího odstavce je zřejmé, že základní seznam literatury stihnete vypracovat během jednoho odpoledne. Lokalizujete základní literaturu v knihovně a je-li to možné, tak si ji i vypůjčíte a co nejdříve prostudujete. Pokud publikace, které jste našli citovány, se v univerzitní knihovně nenacházejí, měli byste urychleně zadat požadavek na meziknihovní výpůjčku. S žádostí o tuto službu neotálejte; docela dlouho totiž trvá, než vámi požadovaná publikace dorazí na místo určení.

Moje zkušenost říká, že při dnešní masifikaci vysokého školství je více než pravděpodobné, že budete mít jednoho či více spolužáků, kteří budou chtít psát diplomovou práci na podobné či stejné téma. V takovém případě se domluvte a objednejte meziknihovní výpůjčku společně. Ušetříte peníze a čas váš i knihovny.

6. Tvorba osnovy

6.1. Osnova

Zkuste si nejdříve co nejpřesněji zformulovat název práce. Měl by co nejpřesněji vystihovat, o čem vaše práce vlastně bude. Je docela možné, že postupem času se bude více či méně měnit, ale to je naprosto normální.

Dalším krokem bude vypracování několika stručných bodů, do kterých shrnete své vlastní myšlenky. Poznačíte si, o čem vlastně chcete psát, co o dané oblasti víte, od čeho si myslíte, že byste měli začít, o čem všem asi budete muset pojednat a k čemu přibližně chcete dojít.

Když máte takto vše promyšleno, můžete přistoupit k sestavení osnovy práce. Osnova bude zároveň sloužit i jako provizorní obsah práce, takže bych doporučoval si k bodům osnovy připsat i předpokládaný počet stran. Bakalářská práce má rozsah 70 000 znaků, tj. zhruba 40 stran, takže je jasné, že úvodní a teoretické kapitoly by měly mít dohromady maximálně 15 stran, praktická centrální část vaší práce asi 20 stran a závěr a seznam použité literatury maximálně 5 stran. Mějte na paměti, že jedním z kritérií pro hodnocení je i to, jestli jste byli schopni dodržet požadovaný rozsah.

Osnova pochopitelně není žádné dogma, postupem času se bude měnit, ale je to kostra, o kterou se můžete opřít.

Názvy podkapitol formulujte věcně a stručně, aby co nejpřesněji vystihovaly obsah. Takto si ozřejmujete sami pro sebe, co vlastně chcete udělat. Stručná, jasná a přehledná osnova pomůže nejen vám ale i vašemu vedoucímu. Pokud vás má vedoucí úspěšně vést a pomáhat vám, tak musí vidět, že víte, co chcete dělat. Práce je to vaše – opakuj, vaše! – a vedoucí vás nemůže, a ani nebude chtít, do ničeho nutit. S jasnou a přehledně formulovanou osnovou v ruce předejdete mnohým konfliktům a nedorozuměním s vedoucím práce, proto si na ní dejte co nejvíce záležet. To nejhorší, co totiž můžete udělat, je přijít za budoucím vedoucím s tím, že vlastně ani nevíte, co chcete psát, nemáte nic přečteno a máte pouze takový mlhavý pocit, že by to mělo být něco z jazyka, případně z literatury. Nechtějte vědět, co se v takové chvíli vyučujícímu honí hlavou...

Z předchozích odstavců je tedy zřejmé, že osnova práce by měla být co nejvíce analytická a postupovat od nejobecnějších otázek k těm konkrétnějším. Je však nutné podotknout, že práce z každého oboru má svá specifika, takže není dost dobře možné navrhnout nějaký univerzální model.

Výše citovaný Umberto Eco uvádí, že běžná osnova, na které se shodnou snad všechny humanitní obory, by měla mít následující strukturu:

- a. Předmět práce: definice problému
- b. Předchozí výzkumy
- c. Pracovní hypotéza
- d. Údaje, jimiž jsme schopni hypotézu doložit
- e. Rozbor všech uvedených skutečností
- f. Důkaz o oprávněnosti hypotézy
- g. Závěry a další směry budoucích výzkumů

6.2. Úvod

Panuje všeobecně rozšířený názor, že úvod se píše až na konec. V mnoha případech tomu tak bývá, ale většinou si tento „luxus“ mohou dovolit až zkušení autoři. Vám bych doporučoval naopak od úvodu začít, protože si v něm znovu zformulujete své myšlenky a vytvoříte si tak analytický komentář obsahu. Doporučoval bych, aby tento úvod byla první část práce, kterou vedoucímu odevzdáte. Můžete ji odevzdat už na první schůzce. Sdělíte tak vedoucímu, co chcete dělat a dokážete sobě i jiným, že máte uspořádané myšlenky a že vaše téma je výsledkem dlouhodobé reflexe a zájmu a nikoliv výplod momentálního nápadu, o kterém jste vlastně ještě ani pořádně neuvažovali.

Úvod tedy bude vaší první souvislou částí práce a během celého procesu tvorby jej budete neustále přepisovat podle toho, jakým směrem se bude ubírat vaše studium. Umberto Eco poznamenává, že poslední verze úvodu bývá zpravidla mnohem skromnější než ta první...

Čtenář má pro přečtení úvodu proniknout do problému a informace obsažená v této části nesmí zklamat jeho očekávání; jinými slovy, neslibujte v úvodu něco, co v průběhu práce nemůžete splnit!

7. Shrnutí

V následujících bodech se pokusím shrnout, v jakém sledu by vaše přípravné kroky před začátkem psaní diplomové práce asi měly následovat:

- Na základě vašeho zájmu si vybíráte volitelné předměty
- Vyhledáváte si bibliografické údaje a sestavujete si seznam literatury
- Pročítáte první položky ze seznamu
- Zformulujete provizorní název práce a provedete si k němu přípravnou anotaci
- Sestavíte osnovu práce a rozvrhnete stránkování
- Sepíšete stručný úvod, tj. analytický komentář obsahu
- Navštívíte potenciálního vedoucího práce a domluvíte se s ním na dalším postupu

Hodně štěstí!

Ivo Buzek